

Confessio Augustana¹

(Den augsburgske trosbekjennelse)

Innhold

Fortale

Art. I Om Gud

Art. II Om arvesynden

Art. III Om Guds Sønn

Art. IV Om rettferdiggjørelsen

Art. V Om det kirkelige embete

Art. VI Om den nye lydighet

Art. VII Om kirken

Art. VIII Hva er kirken?

Art. IX Om dåpen

Art. X Om Herrens nattverd

Art. XI Om skriftemålet

Art. XII Om boten

Art. XIII Om bruken av sakramentene

Art. XIV Om kirkeordningen

Art. XV Om kirkeskikkene

Art. XVI Om de borgerlige ting

Art. XVII Om Kristi gjenkomst til dom

Art. XVIII Om den frie vilje

Art. XIX Om syndens opphav

Art. XX Om troen og de gode gjerninger

Art. XXI Om helgendyrkelsen

Art. XXII Både brød og vin

Art. XXIII Presters ekteskap

Art. XXIV Om messen

Art. XXV Om skriftemålet

Art. XXVI Om mat og faste

Art. XXVII Om munkeløftene

Art. XXVIII Om kirkemakten

EPILOG

Den Trosbekjennelse som blev overrakt

Den uovervinnelige hersker Karl V på riksdagen i Augsburg År 1530

Ps. 119, 46: Jeg vil tale om dine vitnesbyrd for konger, og skal ikke bli til skamme. Fortale til Keiser Karl V

Uovervinneligste, stormektigste keiser, aller nådigste herre! Eders Keiserlige Majestet har utskrevet en riksdag til Augsburg, «for å rådslå om hjelpetropper mot tyrken, kristennavnets og kristendommens frykteligste gamle arvefiende, nemlig hvordan man ved varig og uopphørlig krigsutrustning skal kunne motstå hans raseri og anstrengelser, dernest også om splittelsene angående vår hellige religion og kristentro, for at de forskjellige parters tanker og meninger i denne religionssaken kan bli offentlig hørt, forstått og overveid i gjensidig kjærlighet, overbærenhet og mildhet, og disse anliggende kan bli forenet og ført tilbake til en enkel sannhet og kristelig endretighet, idet man oppgir og retter hva der på begge sider er blitt uriktig behandlet eller forstått i Skriften, for at vi heretter kan dyrke og bevare den ene rene og sanne

---

¹ Confessio Augustana (ofte forkortet til CA) er et sentralt luthersk bekjennelsesskrift som vanligvis refereres til ved sitt latinske navn, som betyr den augsburgske konfesjon, eller Augsburg-bekjennelsen.

Denne bekjennelsen ble fremlagt under riksdagen i Augsburg i 1530. Keiseren av det tysk-romerske rike, Karl V, hadde bedt de tyske fyrstene og byene som hadde tilsluttet seg Martin Luthers lære om å forklare sine religiøse overbevisninger i det håp å kunne løse og bilegge reformasjonsstridighetene for at man deretter skulle kunne forenes om kampen mot tyrkerne.

Art. XVI-XXVIII er sitert fra prof.dr.theol. Arve Brunvoll: "Den norske kirkes Bekjennelses-skrifter, Lunde 1972-, som bygger på: *Bekennnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, 5.opplag, Göttingen 1963.*

Art. XVI-XXVIII er sitert fra biskop dr.theol. Sigurd Normann: *Den Augsburgske Bekjennelse, utgitt i forbindelse med Augustanas 400 års jubileum i 1930. Denne bygger på: "Editio Princeps", den "Uforandrede" latinske utgave fra 1530.*

(Anmerking: Det gjøres oppmerksom på at reformatorene var fullt på det rene med at Gud alene er dommer over hjertene. De fordømmelser over ulike teologiske retninger som en finner i noen av artiklene, er derfor ikke er fordømmelser av personer, men av de lærer som forfektes av angjeldende grupper.)

religion, så at vi, likesom vi er og strider under den ene og samme Kristus, således også kan leve i enhet og endretighet i en kristelig kirke.» Og vi undertegnede kurfyrste og fyrster er sammen med de andre som er forenet med oss, og likesom de øvrige kurfyrster, fyrster og stender, blitt kalt til ovennevnte riksdag. Derfor er vi i betimelig tid kommet til Augsburg, for i lydighet å etterkomme den keiserlige befalingen, og har vært til stede blant de første, hvilket vi vil ha sagt uten å opphøye oss selv.

Eders Keiserlige Majestet har da også her i Augsburg ved begynnelsen av denne riksdagen blant annet begjæret av kurfyrstene, fyrstene og de øvrige riksstender, at riksstendene i kraft av den keiserlige utskrivningen hver for sig skulle fremstille og fremlegge sin tanke og mening på tysk og latin; og etter å ha holdt rådslagning siste onsdag har vi svart Eders Keiserlige Majestet, at vi for vårt vedkommende på førstkommende fredag ville fremlegge vår bekjennelses artikler. Så fremlegger vi da hermed i denne religionssaken, for å etterkomme Eders Majestets vilje, våre predikanter s og vår egen bekjennelse, således som de ut av den hellige skrift og Guds rene ord hittil har foredratt læren og forkynt den i menighetene i våre land, fyrstendømmer, fylker og byer.

Hvis nu også de øvrige kurfyrster, fyrster og riksstender ifølge ovennevnte keiserlige begjæring vil fremføre sine meninger i denne religionssaken i lignende skrifter, nemlig på latin og tysk, så erklærer vi for Eders Keiserlige Majestet som vår nådigste herre, at vi er rede til i vennskapelighet å forhandle med de nevnte fyrster og våre venner om de lempeligste former og veier, for at vi, så langt det kan skje på ærefull vis, kan komme til enighet, saken bli fredelig drøftet mellom begge parter uten hatefull strid, uoverensstemmelsen med Guds hjelp bli utjevnet og ført tilbake til en sann og samstemmig religion, likesom vi jo alle er og strider under den ene og samme Kristus, og skal bekjenne en Kristus, som det heter i Eders Keiserlige Majestets utskrivning, og alt kan bli ledet til Guds sannhet, hvilket vi ber Gud om med brennende bønner.

Hvis derimot, hva den annen part, de øvrige kurfyrster, fyrster og stender angår, denne behandlingen av religionssaken på den måte som Eders Keiserlige Majestet viselig har ment den burde drøftes og behandles på, nemlig ved en slik gjensidig fremleggelse av skrifter og rolig forhandling, ikke skulle få fremgang mellom oss eller skulle bli uten frukt, så avgir vi herved den tydelige erklæringen, at vi her ikke på noen måte vil unnså oss for noe som kan bidra til å tilveiebringe en kristelig endretighet (som kan komme i stand med Gud og god samvittighet), likesom jo også Eders Keiserlige Majestet samt de øvrige kurfyrster og riksstender og alle som har oppriktig kjærlighet til religionen og iver for den, og som med rolig sinn vil høre denne saken, nådig vil erkjenne og forstå dette av denne vår og våre meningsfellers bekjennelse.

Dessuten har Eders Keiserlige Majestet ikke en gang, men ofte, nådig gitt kurfyrstene, fyrstene og de øvrige riksstender til kjenne, og også på riksdagen i Speyer i 1526 latt offentlig forelese etter en av Eders Keiserlige Majestet gitt instruksjon og fullmakt, at Eders Majestet av visse grunner som er blitt anført i Eders Majestets navn, ikke vil bestemme noe, og heller ikke kan treffe noen endelig avgjørelse i denne religionssaken, men at E. K. M. derimot på embetes vegne vil rette en inntrengende henstilling til paven om å sammenkalle et alminnelig kirkemøte. Likesom det samme jo er blitt utførlig fremstillet for et år siden på den siste riksdag i Speyer. Der har Eders Keiserlige Majestet gjennom herr Ferdinand, konge av Böhmen og Ungarn, vår nådige venn og herre, samt gjennom Eders Majestets taler og representanter blant annet latt kunngjøre dette, at Eders Keiserlige Majestet hadde bemerket og overveid den betenkningen angående sammenkallelsen av et kirkemøte, som var avgitt av Eders Keiserlige Majestets riksstattholder, regjeringens president og rådgivere og utsendingene fra de øvrige stender, som var kommet sammen i Regensburg, og at også Eders Keiserlige Majestet hadde ansett det for gagnlig at et kirkemøte blev sammenkalt. Og da de saker som der den gang blev forhandlet om mellom Eders Keiserlige Majestet og paven, var nær ved å bli ført frem til enighet og kristelig gjenforening, så tvilte Eders Keiserlige Majestet ikke på at paven kunne beveges til å avholde et alminnelig kirkemøte. Derfor erklærte Eders Keiserlige Majestet å ville gjøre sig umak for at nevnte pave sammen med Eders Keiserlige Majestet ville samtykke i offentlig å utskrive et sådant alminnelig kirkemøte i den nærmeste fremtid.

For det tilfelle altså, at uoverensstemmelsene i religionssaken mellom oss og den annen part ikke skulle bli bilagt i vennskapelighet og kjærlighet, så tilbyr vi oss herved til overflod i all underdanighet for Eders Keiserlige Majestet å ville møte frem og tale vår sak på et sådant alminnelig fritt, kristelig kirkemøte, hvis sammenkallelse kurfyrstene, fyrstene og de øvrige riksstender alltid samstemmig har forhandlet om og enstemmig har uttalt sig for på alle de riksdager som har vært avholdt i Eders Majestets regjeringstid. Også til et sådant alminnelig kirkemøte så vel som til Eders Keiserlige Majestet har vi i denne overordentlig store og viktige sak allerede tidligere appellert på tilbørlig måte og i rettslig form. Og denne appellesjonen til Eders Keiserlige Majestet og et kirkemøte fastholder vi fremdeles; og hverken ved denne eller noen annen forhandling har vi til hensikt eller formår vi å frafalle den (med mindre saken mellom oss og den annen part i overensstemmelse med Eders Keiserlige Majestets siste utskrivning kunne bli bilagt i vennskapelighet og kjærlighet, brakt til ro og ført tilbake til kristelig enighet). Om dette avgir vi også her vår høytidelige og offentlige erklæring.

Første del - De viktigste trosartikler

Art. I Om Gud

Våre menigheter lærer samstemmig at avgjørelsen på det nicænske kirkemøtet om det guddommelige vesens enhet og om de tre personene er rett, og at man må tro det uten noen tvil, nemlig at det er ett guddommelig vesen, som både kalles og er Gud, evig, ulegemlig, udelelig, med umåtelig makt, visdom og godhet, skaper og opprettholder av alle ting, de synlige og de usynlige, og at det likevel er tre personer, av samme vesen og makt

og like evige, Fader, Sønn og Hellig Ånd. Ordet "person" nytter de i den samme betydning som kirkefedrene har gjort i denne saken, således at det ikke nevner en del av eller en egenskap hos noe annet, men det som er til i seg selv.

De fordømmer alle vranglærer som er oppkommet mot denne artikkel, som f.eks. manikeerne, som hevder at det er to opprinnelige makter, en god og en ond, like ens valentinianerne, arianerne, eunomianerne, muhammedanerne og alle av liknende slag. De fordømmer også samosatenerne, de gamle og de nye som, enda de påstår at der bare er en person, på utspekulert og ugudelig vis farer med talekunster om Ordet og Den Hellige Ånd, og sier at de ikke er særskilte personer, men at "Ordet" betyr det talte ordet og at "Ånden" er en skapt bevegelse i tingene.

Art. II Om arvesynden

Like ens lærer de at alle mennesker som er forplantet på naturlig vis, etter Adams fall blir født med synd, det vil si uten frykt for Gud, uten tillit til Gud og med begjær, og at denne arvelige sykdom og brist virkelig er synd, som fordømmer og også nå fører med seg den evige død for dem som ikke blir gjenfødt ved dåpen og Den Hellige Ånd.

De fordømmer pelagianerne og andre, som nekter at den arvelige brist er synd, og som for å gjøre herligheten i Kristi fortjeneste og velgjerninger mindre påstår at mennesket kan bli rettferdiggjort overfor Gud ved de krefter som ligger i fornuften selv.

Art. III Om Guds Sønn

Like ens lærer de at Ordet, det er Guds Sønn, har tatt på seg menneskelig natur i den velsignede jomfru Marias liv slik at de to naturer, den guddommelige og den menneskelige, er uatskillelig sammenbundet i personens enhet, èn Kristus, sann Gud og sant menneske, født av jomfru Maria, som i sannhet har lidet, er korsfestet, død og begravet, for at han skulle forlike Faderen med oss og være et offer, ikke bare for arveskylden, men også for alle menneskers gjerningssynder, Han, den samme, før ned til dødsriket og sto i sannhet opp igjen tredje dag, deretter før han opp til himmelen for å sitte ved Faderens høyre hånd og alltid styre og råde over alle skapninger og gjøre dem hellige som tror på ham, ved å sende Den Hellige Ånd i deres hjerter, han som rettleder, trøster og levendegjør dem og forsvarer dem mot djevelen og syndens makt. Den samme Kristus skal komme igjen for alles øyne for å dømme levende og døde osv., i samsvar med den apostoliske trosbekjennelse.

Art. IV Om rettferdigjørelsen

Like ens lærer de at menneskene ikke kan bli rettferdiggjort overfor Gud ved egne krefter, fortjenester eller gjerninger, men at de blir rettferdiggjort uten vederlag for Kristi skyld ved troen, når de tror at de blir tatt til nåde og at syndene blir forlatt for Kristi skyld, han som ved sin død har gjort fyldest for våre synder. Denne tro tilregner Gud som rettferdighet for seg, Rom 3 og 4.

Art. V Om det kirkelige embete

For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene. For ved Ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld. Gal 3 (14): "så vi kunne få Åndens løfte ved troen". De fordømmer gjendøperne og andre, som mener at Den Hellige Ånd kommer til menneskene uten det ytre ordet, ved deres egne forberedelser og gjerninger.

Art. VI Om den nye lydighet

Like ens lærer de at denne tro bør bære gode frukter, og at en må gjøre de gode gjerninger som er pålagt av Gud, fordi Gud vil det, ikke for at vi skal stole på at vi ved disse gjerningene skal fortjene rettferdigjørelse overfor Gud. For syndsforlatelsen og rettferdigjørelsen blir grepet ved troen, således som Kristi røst også vitner om det: "Når dere har gjort alt dette, skal dere si: Vi er unyttige tjenere." Det samme lærer også de gamle

kirkelige forfattere. Ambrosius sier nemlig: "Dette er fastsatt av Gud, at den som tror på Kristus, er frelst uten gjerning, ved troen alene, idet han uten vederlag tar imot syndsforlatelsen."

Art. VII Om kirken

Like ens lærer de at det alltid vil forbli èn hellig kirke. Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett. Og til sann enhet i kirken er det nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene. Men det er ikke nødvendig at det alle steder er ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker. Som Paulus sier: "Èn tro, èn dåp, èn Gud og alles Far osv."

Art. VIII Hva er kirken?

Selv om kirken i egentlig mening er forsamlingen av de hellige og sant troende, er det likevel, da mange hyklere og onde er blandet inn i den i dette livet, tillatt å bruke sakramenter som er forvaltet av onde, i samsvar med Kristi ord: "På Mose stol sitter de skriftlærde og fariseerne osv." Både sakramentene og Ordet er virksomme på grunn av Kristi innstiftelse og befaling, selv om de meddeles av onde.

De fordømmer donatistene og liknende, som nektet at det var tillatt å benytte de ondes tjeneste i kirken, og mente at de ondes tjeneste var unyttig og uten virkning.

Art. IX Om dåpen

Om dåpen lærer de at den er nødvendig til frelse, og at Guds nåde blir budt fram ved dåpen, og at barna bør døpes, de som blir mottatt i Guds nåde, når de ved dåpen er overgitt til Gud. De fordømmer gjendøperne som forkaster barne dåpen og påstår at barna blir salige uten dåp.

Art. X Om Herrens nattverd

Om Herrens nattverd lærer de at Kristi legeme og blod i sannhet er til stede og blir utdelt til dem som er med og eter i Herrens nattverd. Og de misliker dem som lærer annerledes.

Art. XI Om skriftemålet

Om skriftemålet lærer de at en bør holde på den private avløsningen i menighetene, selv om det ikke er nødvendig å regne opp alle misgjerningene i skriftemålet. For det er umulig ettersom det står i salmen: "Hvem merker sine misgjerninger?" (Salme 19,13)

Art. XII Om boten

Om boten lærer de at de som har falt etter dåpen, kan få tilgivelse for syndene når som helst, når de omvender seg, og at kirken bør gi avløsning til dem som således vender tilbake til boten. Men boten er egentlig sammensatt av disse to delene: den ene er angeren eller den redsel som jages inn i samvittigheten når synden blir kjent, den andre er troen, som avles av evangeliet eller avløsningen, og som stoler på at syndene forlates for Kristi skyld, og trøster samvittigheten og frir den fra redselen. Deretter bør det følge gode gjerninger, som er botens frukter.

Art. XIII Om bruken av sakramentene

Om bruken av sakramentene lærer de at sakramentene ikke bare er innstiftet for at de skal være bekjennelsestegn mellom mennesker, men mer for at de skal være tegn og vitnesbyrd om Guds vilje mot oss, framsatt for å vekke og styrke troen hos dem som bruker dem. Derfor bør sakramentene brukes slik at troen slutter seg til, den som stoler på de løftene som blir gott og framvist ved sakramentene.

Art. XIV Om kirkeordningen

Om kirkeordningen lærer de at i kirken bør ingen lære offentlig eller forvalte sakramentene uten at han er rettelig kallet.

Art. XV Om kirkeskikkene

Om kirkeskikkene lærer de at man bør holde på de skikkene som man kan holde på uten synd, og som tjener til ro og god orden i kirken, som f. eks. visse helligdager, fester og liknende.

Når det gjelder slike ting, blir folk likevel påmint om at samvittigheten ikke skal tynges, som om en slik dyrkelse var nødvendig til frelse.

Dertil blir de påmint om at de menneskelige overleveringer som er innstiftet for å takkes Gud, fortjene nåden og gjøre fyldest for syndene, strider mot evangeliet og læren om troen. Derfor er løfter og overleveringer om mat og dager osv., som er innstiftet for at vi skal fortjene nåden og gjøre fyldest for syndene med dem, unyttige og i strid med evangeliet.

Art. XVI Om de borgerlige ting

Om de borgerlige ting lærer de at lovlige borgerlige ordninger er Guds gode gjerninger, at det er tillatt for kristne å styre embeter, lede rettslige etterforskninger, dømmme i saker etter keiserlige og andre gjeldende lover, felle dødsdommer etter retten, førekrig etter retten, gjøre hærtjeneste, gjøre forretninger etter loven, ha eiendom, gjøre ed når øvrigheten krever det, og ta kone eller mann til ekte.

De fordømmer gjendøperne som forbyr disse borgerlige pliktene for kristne.

De fordømmer også dem som ikke setter den evangeliske fullkommenhet i frykt for Gud og i tro, men i å gå ifra de borgerlige pliktene, for evangeliet lærer en evig rettferdighet i hjertet. Likevel gjør det ikke til intet samfunnet eller hjemmet, men krever i høyeste grad at man skal ta vare på dem som Guds ordninger og vise kjærlighet i slike ordninger. Altså er det tvingende grunn til at de kristne bør lyde øvrighetene og lovene sine, bare ikke når de gir påbud om å synde, for da bør de lyde Gud mer enn mennesker. Apg. 5.

Art. XVII Om Kristi gjenkomst til dom

Like ens lærer de at Kristus ved verdens ende skal vise seg for å dømmme, og at han skal vekke opp alle døde. De fromme og utvalgte skal han gi evig liv og evige gleder, men de ugudelige mennesker og djevlene skal han fordømme til å pine uten ende.

De fordømmer gjendøperne, som mener at det skal være en ende på de fordømte menneskers og djevlers straffer.

De fordømmer også andre som nå sprer jødiske meninger om at før de døde står opp, skal de fromme tilegne seg herredømmet over verden, etter at de ugudelige alle steder er slått ned.

Art. XVIII Om den frie vilje

Om den frie vilje lærer de at den menneskelige vilje har en viss frihet til å skape en borgerlig rettferdighet og velge ting som er underlagt fornuften. Men uten Den Hellige Ånd har den ikke kraft til å skape Guds rettferdighet eller den åndelige rettferdighet, for det naturlige menneske forstår ikke det som hører Guds Ånd til, men den blir til i hjertene, når Den Hellige Ånd blir tatt imot ved Ordet. Dette sier Augustin med de samme ord i 3. boka av Hypognosticon : "Vi innrømmer at det hos alle mennesker finnes en fri vilje, som saktens har en fornuftig dømmekraft, ikke slik at den er dugelig til uten Gud å begynne på, eller iallfall ikke å fullføre noe i de ting som angår Gud, men bare i de gjerninger som hører det nærværende liv til, de gode like så vel som de onde. Med "gode" mener jeg det som kommer fra det gode i naturen, som f. eks. å ville arbeide på marken, å ville ete og drikke, å ville ha en venn, å ville ha klær, å ville bygge et hus, å ville ta en kone til ekte, ale opp husdyr, lære seg ferdighet i forskjellige gode ting, eller å ville hva det så er av godt som hører dette livet til. Alt dette står seg ikke uten guddommelig styrelse, tvert imot, av ham og ved ham er det og har det begynt å være. Men med "onde" mener jeg å ville dyrke en avgud, å ville begå et mord osv."

Art. XIX Om syndens opphav

Om syndens opphav lærer de at selv om Gud skaper og holder oppe naturen, så har likevel synden sitt opphav i de ondes, dvs. djevelens og de ugudeliges vilje, som når Gud ikke hjelper, vender seg bort fra Gud, således som Kristus sier, Joh. 8 (44): "Når han taler løgn, taler han av sitt eget."

Art. XX Om troen og de gode gjerninger

Med urette blir våre beskyldt for at de forbyr gode gjerninger. For de skrifter som foreligger av dem om de ti bud, og andre med liknende innhold, viser at de har lært gagnlig om alle livsforhold og plikter, hvilke livsforhold og hvilke gjerninger som tekkes Gud i hvert kall. Om disse ting lærte predikantene tidligere lite. De framholdt bare barnslige og unødvendige gjerninger, som f. eks. visse helligdager, visse faste, brorskap, valfarter, helgendyrkelser, rosenkranser, munkevesen og liknende. Men etter at de er blitt påmint, lærer motstanderne våre seg nå av med dette og preker ikke om disse unyttige gjerningene i samme grad som før. De begynner til og med å nevne troen, som det før var merkelig stille om. De lærer at vi ikke blir rettferdiggjort ved gjerninger alene, men knytter troen og gjerningene sammen og sier at vi blir rettferdiggjort ved tro og gjerninger. Denne lære er tåleligere enn den forrige og kan gi mer trøst enn deres gamle lære.

Da altså læren om troen, som bør være den gjæveste i kirken, har ligget nede og vært ukjent så lenge. likesom alle må innrømme at det har vært den dypeste taushet om trosrettferdigheten i prekenene, og at bare læren om gjerningene har funnes i menighetene, så har våre gitt menighetene denne påminnelsen om troen:

For det første, at våre gjerninger ikke kan forsonne Gud eller fortjene syndsforlatelsen og nåden, men at vi bare får dette ved troen, når vi tror at vi blir tatt til nåde for Kristi skyld, han som er satt til eneste mellommann og forsoning, han som Faderen blir forsonet ved. Derfor, den som stoler på at han fortjener nåden ved gjerninger, han forkaster Kristi fortjeneste og nåde og søker en vei til Gud uten Kristus, ved menneskelige krefter, enda Kristus har sagt om seg selv: "Jeg er veien, sannheten og livet" (Joh. 14,6).

Denne læren om troen blir framstilt alle steder hos Paulus, Ef. 2 (8): "Av nåde er dere frelst, ved tro, og det ikke av gjerninger" osv.

Og for at ingen skal krangle om at vi finner på en ny tolkning av Paulus, så har hele denne saken fedrenes vitnesbyrd for seg. For Augustin hevder i mange bøker nåden og trosrettferdigheten mot gjerningsfortjenestene. Og noe liknende lærer Ambrosius i *De vocatione gentium* og andre steder. Slik sier han nemlig i *De vocatione gentium*: "Gjenløsningen ved Kristi blod ville bli verdiløs, og de menneskelige gjerningers forrang ville ikke vike for Guds miskunn, dersom rettferdiggjørelsen, som skjer ved nåden, skulle komme av gjerninger som gikk foran, så at den ikke var en gave fra giveren, men arbeiderens lønn."

Men selv om denne læren blir foraktet av de uerfarne, så får likevel de fromme og engstede samvittigheter kjenne at den bringer særskilt mye trøst, for samvittighetene kan ikke beroliges ved noen gjerninger i det hele tatt, men bare ved troen, når de med visshet holder fast på at de for Kristi skyld har en forsonet Gud, således som Paulus lærer, Rom. 5 (1): "Rettferdiggjort ved troen har vi fred med Gud." Hele denne læren må føres tilbake til den nevnte kamp i den forskrekkede samvittighet, og den kan ikke forstås uten denne kamp. Derfor dømmer de uerfarne og verdslige mennesker ille om den, de som tøver om at den kristne rettferdighet ikke er annet enn den borgerlige eller filosofiske rettferdighet.

Tidligere ble samvittighetene plaget med læren om gjerningene, noen trøst av evangeliet fikk de ikke høre. Samvittigheten drev noen ut i ødemarken eller inn i klostrene, idet de håpet å skulle fortjene nåden ved munkeliv. Andre tenkte ut andre gjerninger for å fortjene nåden og gjøre fyldest for syndene. Derfor ble det svært nødvendig å framstille og fornye denne læren om troen på Kristus, så de engstede samvittigheter ikke skulle mangle trøst, men vite at nåden og syndsforlatelsen blir grepet ved troen på Kristus.

Dessuten blir menneskene påmint om at ordet "tro" her ikke bare betyr en historisk kunnskap, slik som den også finnes hos de ugudelige og hos djevelen, men det betyr den tro som ikke bare tror historien, men også historiens virkning, nemlig denne artikkelen: syndenes forlatelse, det vil si at vi ved Kristus har nåde, rettferdighet og syndenes forlatelse.

Den som nå vet at han ved Kristus har en nådig Far, han kjenner i sannhet Gud, han vet at Gud har omsorg for ham, han kaller på ham og er, kort sagt, ikke uten Gud, slik som hedningene. For djevelen og de ugudelige kan

ikke tro denne artikkelen: syndenes forlatelse. Derfor hater de Gud som en fiende, kaller ikke på ham, venter seg ikke noe godt fra ham. Også Augustin minner sin leser på denne måten om ordet "tro" og lærer at i skriftene blir det ikke forstått som en kunnskap slik som den finnes hos ugudelige, men som tillit, som trøster og reiser opp forskrekkede sjeler.

Ellers lærer våre at det er nødvendig å gjøre gode gjerninger, ikke for at vi skal stole på at vi fortjener nåden ved dem, men for Guds viljes skyld. Bare ved troen gripes syndsforlatelsen og nåden. Og fordi Den Hellige Ånd blir mottatt ved troen, blir hjertene nå fornyet og får et nytt sinn, slik at de kan bære fram gode gjerninger. Så sier nemlig Ambrosius: "Troen er mor til den gode vilje og den rettfærdige handling." For uten Den Hellige Ånd er de menneskelige krefter fulle av ugudelige lyster og for svake til at de kan virke gode gjerninger overfor Gud. I tillegg til dette kommer at de er i djevelens makt, han som driver menneskene til alle slags synder, til ugudelige meninger, til åpenbare forbrytelser, slik som man kan se det hos filosofene, som selv om de prøvde å leve sømmelig, likevel ikke kunne få det til, men ble utskjemt av mange åpenbare synder. Slik er menneskets svakhet, når det er uten tro og uten Den Hellige Ånd og bare styrer seg selv ved menneskelige krefter.

Av dette viser det seg lett at man ikke bør beskyldes denne læren for at den forbyr gode gjerninger, men at den mye heller må få lovord for at den viser hvordan vi kan gjøre gode gjerninger. For uten tro kan menneskenaturen ikke på noen måte gjøre de gjerninger som det første og det andre bud krever. Uten tro kaller en ikke på Gud, venter ikke noe godt av Gud, tåler ikke korset, men søker menneskelig hjelp og stoler på menneskelig støtte. Således hersker alle lyster og menneskelige påfunn i hjertet når troen og tilliten til Gud er borte. Derfor sier også Kristus: "Uten meg kan dere ingenting gjøre", Joh. 15 (5).

Og kirken synger:
Uten ditt navn
er det intet i mennesket,
intet som er uten skyld.

Art. XXI Om helgendyrkelsen

Om helgendyrkelsen lærer de at man kan holde fram minnet om de hellige, for at vi skal etterlikne deres tro og deres gode gjerninger, hver etter sitt kall, slik som keiseren kan etterlikne David i å føre krig for å drive tyrkerne bort fra fedrelandet. For de er begge konger. Men Skriften lærer ikke å påkalle de hellige eller å be om hjelp fra de hellige, for den holder fram Kristus alene som mellommann, forsoningsmiddel, yppersteprest og talsmann for oss. Ham bør vi kalle på, og han har lovet at han vil høre våre bønner, og denne dyrkelse har han stort behag i, at man kaller på ham i all nød. 1. Joh. 2 (1): "Dersom noen synder, da har vi en talsmann hos Gud" osv. Dette er omtrent summen av vår lære. Av dette kan man se at det ikke er noe i den som avviker fra skriftene eller fra den alminnelige kirke eller fra romerkirken. slik som vi kjenner den fra kirkefedrene. Og da det har seg slik dømmes de ublidt som krever at våre skal regnes for vranglærere. Men uenigheten gjelder visse misbruk, som uten noen sikker autoritet har sneket seg inn i kirkene. Og dersom det skulle være noen uenighet i disse ting, ville det sømme seg for biskopene å vise den mildhet at de på grunn av den bekjennelse som vi nettopp har lagt fram, ville tåle våre. For ikke engang kirkelovene er så strenge at de krever at det alle steder skal være de samme kirkeskikker, og det har da heller aldri vært ensartede kirkeskikker i alle kirkene. Likevel blir de gamle kirkeskikkene for en stor del nøy opprettholdt hos oss. Det er nemlig en falsk beskyldning at det blir gjort ende på alle seremonier, alle gamle ordninger, i våre menigheter. Men det har vært et offentlig klagemål at det hang visse misbruk fast ved de vanlige kirkeskikkene. Fordi disse ikke kunne godkjennes med god samvittighet, er de for en del blitt rettet på.

Annen Del - Artikler hvori de avskaffede misbruk blir behandlet

Da menighetene hos oss ikke i noen trosartikkel avviker fra den alminnelige kirken, men kun oppgir noen få misbruk, som er nye og er blitt antatt ved tidenes misgrep, i strid med kirkelovenes vilje, så ber vi om at Eders Keiserlige Majestet nådig vil høre både hva forandret er, og hva grunnene har vært til at folket ikke er blitt tvunget til å opprettholde disse misbruk, imot sin samvittighet. Eders Keiserlige Majestet må da ikke ha tiltro til dem som utsprer utrolige baktalelser blant folket, for å opptenne menneskers hat mot våre. På denne måten har de eggert gode menns sinn, og fra begynnelsen av gitt anledning til denne splittelsen; og ved den samme snedigheten søker de nu å øke uenigheten. Eders Keiserlige Majestet vil nemlig utvilsomt bringe i erfaring, at både læren og seremoniene er av en bedre beskaffenhet hos oss, enn slik som urettferdige og ondssinnede

mennesker beskriver dem. Sannheten kan man da heller ikke få tak i gjennom folkesnakk eller fienders baktalelser. Men det er lett å innse, at der ikke er noe som mere bidrar til å bevare kirkeskikkens verdighet og nære guds frykt og fromhet i folket enn at kirkeskikkene iakttas på den riktige måten i kirkene.

Art. XXII Både brød og vin

I Herrens nattverd blir sakramentet meddelt legfolket under begge skikkelser; ti denne skikken har Herrens befaling for sig, Matt 26, 27: «Drikk alle av det.» Her har Kristus med klare ord befalt om kalken, at alle skal drikke av den. Og for at ikke noen skal kunne gjøre den innvendingen at dette ordet kun gjelder prestene, så anfører Paulus et eksempel i brevet til korintierne (1 Kor 11, 26), hvorav det klart fremgår at hele menigheten har anvendt begge skikkelser.

Og lenge holdt denne skikk sig i kirken, og man vet ikke når eller av hvem den først er blitt forandret, om enn kardinal Cusanus beretter når forandringen er blitt stadfestet. Cyprian bevitner på noen steder at blodet blev gitt folket. Det samme bevitner Hieronymus, som sier: «Prestene forvalter nattverden og utdeler Kristi blod til folket.» Ja endog pave Gelasius forordner at sakramentet ikke må deles (dist. 2 de consecratione, cap. Comperimus).

Bare en sedvane, som ikke er så svært gammel, har det på en annen måte. Men det står fast at en sedvane som er innført imot Guds befaling, ikke bør godkjennes; slik som jo også kirkelovene bevitner det (dist. 8. cap. Veritate sqq). Men denne skikken er blitt antatt ikke alene i strid med Skriften, men også i strid med de gamle kirkelover og kirkens eksempel. Når derfor noen heller har villet bruke sakramentet under begge skikkelser, så burde man ikke ha tvunget dem til å gjøre annerledes og krenke samvittigheten.

Og da delingen av sakramentet ikke stemmer med Kristi innstiftelse, pleier man hos oss også å sløyfe den prosesjon som hittil har vært alminnelig.

Art. XXIII Presters ekteskap

Der har vært alminnelig klage over de eksemplene de prestene gav som ikke holdt sig i tuktig levnet. Derfor skal også pave Pius ha sagt at der visstnok hadde vært visse grunner til å berøve prestene ekteskapet, men dog meget viktigere grunner til å la dem få det tilbake. Så skriver nemlig Platina. Da nu altså prestene hos oss ville unngå disse offentlige anstøt, har de giftet sig, og lært at det er dem tillatt å inngå ekteskap. For det første fordi Paulus sier (1 Kor 7, 2 og 9): «For å unngå hor skal hver mann ha sin kone.» Likeså: «Det er bedre å gifte seg enn å brenne av begjær.» For det annet sier Kristus: «Dette er noe ikke alle kan ta til seg.» (Matt 19, 11). Her lærer han at ikke alle mennesker er skicket for den ugifte standen, fordi Gud har skapt mennesket til å forplante sig (1 Mos 1, 28). Og ikke står det i menneskelig makt, uten en særlig gave og hjelp av Gud, å forandre skapelsens ordning. Altså bør de som ikke er skicket for den ugifte standen, inngå ekteskap. Ti Guds bud og Guds ordning kan ikke noen menneskelig lov og ikke noe løfte oppheve. Av disse grunner lærer prestene at det er dem tillatt å inngå ekteskap

Det står også fast at prestene i den gamle kirken var gift. Ti også Paulus sier (1 Tim 3, 2) at til biskop bør velges en som er gift. Og i Tyskland blev prestene først for 400 år siden med makt tvunget til å leve i ugift stand. Men de gjorde i den grad motstand mot dette, at erkebiskopen av Mainz, som skulle kunngjøre pavens befaling om denne saken, nær var blitt drept av de forbitrede prester under et oppløp. Og på en så tyrannisk måte drev man saken, at man ikke bare for fremtiden forbød prestene å gifte sig, men også lot de allerede bestående ekteskaper oppløse, i strid med alle guddommelige og menneskelige lover, ja endog i strid med selve kirkelovene, som var gitt ikke bare av pavene, men også av de mest ansete kirkemøter.

Og da menneskenaturen etterhånden blir mere og mere skrøpelig, etter som verden eldes, så er det også på tide å dra omsorg for at ikke flere laster får snike sig inn i Tyskland. Enn videre har Gud innstiftet ekteskapet til å være et middel mot den menneskelige svakheten. Selve kirkelovene sier at den gamle strengheten i de senere tider nu og da bør mildnes på grunn av menneskenes skrøpelighet; og det var å ønske at dette måtte skje også i denne saken. Det ser jo også ut til at kirkene en gang vil komme til å mangle prester, hvis man ennå lengre forbyr dem ekteskap.

Men skjønt man her har Guds befaling, skjønt kirkens sedvane er bekjent, skjønt den urene ugifte stand avføder mangfoldige anstøt, ekteskapsbrudd og andre forbrytelser, som fortjente en rettskaffen øvrighets straff, så er der dog, merkelig nok, ikke noen sak, hvor man øver større hardhet, enn i motstanden mot presters ekteskap. Gud befaler å holde ekteskapet i ære. I alle velordnede statssamfunn, endog hos hedningene, har lovene holdt det i høyeste akt og ære. Men nu lider endog prester pine og dødsstraff, i strid med kirkelovens vilje, av ingen annen grunn enn at de har inngått ekteskap. Paulus kaller den lære som forbyr ekteskap, djevlesk,

1 Tim 4, 1 ff. Dette er nu for tiden lett å forstå, da ekteskapsforbudet blir verget ved den slags pinsler.

Men likesom ingen menneskelig lov kan oppheve Guds befaling, således kan heller ikke noe løfte oppheve Guds befaling. Derfor råder også Cyprian til at de kvinner som ikke holder sitt kyskhetsløfte, skal gifte sig. Hans ord er følgende i første bok, ellefte brev: «Men dersom de ikke vil eller ikke kan holde sig kyske, er det bedre at de gifter sig, enn at de ved sine lyster skal falle i ilden; i ethvert fall må de ikke volde noe anstøt for brødrene eller søstrene.» En viss rimelighet viser jo også selve kirkelovene mot dem som har avlagt løftet før skjells år og alder, slik som det hittil har vært det mest alminnelige.

Art. XXIV Om messen

Med urette blir våre menigheter beskyldt for å avskaffe messen. Messen blir nemlig hos oss bibeholdt og forrettet med den største ærefrykt. Bibeholdt blir også omtrent alle sedvanlige kirkeskikker, med unntagelse av at man på noen steder mellom de latinske sanger bruker tyske, som er føyet til for å undervise folket. Ti kun til dette behøver man kirkeskikkene, å undervise de ukyndige. Og ikke bare Paulus (1 Kor 14, 2 f.) påbyr å bruke et språk i menigheten som folket forstår; men også ved menneskelig lov er dette forordnet.

Folket venner sig til å bruke sakramentet i fellesskap, så mange som er skikket til det. Dette forøker også ærefrykten og andakten ved den offentlige gudstjenesten. Ingen får nemlig adgang, uten å være prøvet på forhånd. Menneskene blir også påminnet om sakramentets verdighet og rette bruk, og om hvor stor en trøst det bringer de engstede samvittigheter, for at de kan lære å sette sin lit til Gud og vente og begjære alt godt av ham. Denne gudsdyrkelsen behager Gud. En sådan bruk av sakramentet nærer det fromme sinnelag mot Gud. Derfor synes messen ikke å foregå med større andakt hos våre motstandere enn hos oss.

Men sikkert er det at alle rettsindige menn lenge har ført alminnelig og overmåte sterk klage over at man på en skjendig måte har vanhelliget messen ved å forrette den for vinnings skyld. Ti det er ikke ukjent hvor vidt utbredt dette misbruket er i alle kirker, hva slags mennesker det er som holder messe bare for lønn eller betaling, og hvor mange som holder den stikk i strid med kirkelovenes forbud. Men Paulus truer alvorlig dem som behandler sakramentet uverdigg, idet han sier (1 Kor 11, 27): «Den som spiser brødet eller drikker av Herrens beger på urett vis, gjør derfor urett mot Herrens kropp og blod.» Da derfor prestene hos oss er blitt påminnet om denne synden, er privatmessene opphørt hos oss, ettersom der nesten ikke blev holdt noen privat messe uten for vinnings skyld.

Bispene har heller ikke vært uvitende om disse misbruk; og hvis de hadde rettet dem i tide, så ville der nu ha vært mindre av uenighet. I tidligere tider har de ved å late som ingen ting latt mange misgrep snike sig inn i kirken. Nu begynner de temmelig sent å klage over kirkens ulykkelige tilstander, mens dog denne uroen ikke har hatt noen annen foranledning enn just disse misbruk, som var så påtagelige at de ikke lenger kunne tåles. Svære stridigheter har reist sig om messen og om sakramentet. Måskje verden nu får straff for den langvarige vanhelligelsen av messene, som i så mange århundrer de har tålt i kirkene som både kunne og burde ha brakt en forbedring. Ti i de ti bud (2 Mos 20, 7) står der skrevet: «Herren lar ikke den som misbruker hans navn, være skyldfri.» Men fra verdens begynnelse av synes ikke noen hellig innretning noensinne å være blitt slik misbrukt til vinning som messen.

Hertil kom ennå en mening som øket antallet av privatmessene i det uendelige, nemlig at Kristus ved sin lidelse kun har gjort fyllest for arvesynden, og innstiftet messen, for at der i den skulle skje et offer for de daglige synder, både dødssynderne og de tilgivelige synder. Herav fremgikk den alminnelige mening, at messen er et verk som i kraft av selve gjerningens utførelse utsletter levendes og dødes synder. Her begynte man så å disputere om hvorvidt en messe som blev lest for flere, hadde like så stor verdi som en messe for hver enkelt. Denne striden har medført denne uendelige mengden av messer.

Angående disse meningene har våre fremholdt at de avviker fra den hellige skrift og krenker den ære som tilkommer Kristi lidelse. Ti Kristi lidelse var et offer og en fyllestgjørelse ikke bare for arvesynden, men også for alle øvrige synder, som der står skrevet i Hebrearbrevet (10, 10): «Vi er blitt helliget ved at Jesu Kristi kropp ble båret fram som offer én gang for alle.» Likeså (10, 14): «Ved en eneste offergave har han for alltid gjort dem som helliges, fullkomne.

Likeså lærer Skriften at vi blir rettferdiggjort for Gud ved troen på Kristus, når vi tror at våre synder blir oss forlatt for Kristi skyld. Dersom nu messen utsletter levendes og dødes synder i kraft av selve gjerningens utførelse, da oppnås rettferdiggjørelsen ved messens verk, og ikke ved troen. Men dette tåler ikke Skriften

Men Kristus byr å gjøre dette til minne om ham (Luk 22, 19). Og derfor er messen innstiftet, for at troen hos dem som bruker sakramentet, skal komme i hu hvilke velgjerninger den mottar ved Kristus, og reise og trøste den engstede samvittigheten. Ti det er å komme Kristus i hu, å minnes hans velgjerninger og erkjenne at de i

sannhet blir oss til del. Og ikke er det nok å komme historien i hu; ti den kan også jøder og ugudelige minnes. Derfor skal messen holdes i den hensikten at sakramentet der kan bli meddelt dem som trenger trøst, som Ambrosius sier: «Fordi jeg alltid synder, må jeg alltid ta imot legedommen.»

Men da messen er en slik meddelelse av sakramentet, bibeholdes hos oss en alminnelig messe på hver helligdag, og også på andre dager, hvis der er noen som vil bruke sakramentet, og da blir sakramentet meddelt dem som begjærer det. Denne skikken er da heller ikke ny i kirken. Ti de gamle før Gregor nevner ikke noe om privat messe; om den alminnelige messen taler de derimot ofte. Chrysostomus sier at presten daglig står for alteret og kaller noen til nattverden, men holder andre borte. Og av de gamle kirkelover fremgår det at en har forrettet messen, og av ham har de øvrige prester og diakoner mottatt Herrens legeme. Så lyder nemlig ordene i den nikenske kirkeloven: «Diakonene skal ifølge sin orden etter prestene motta den hellige nattverden av biskopen eller presten.» Og Paulus (1 Kor 11, 33) påbyr om nattverden at den ene skal vente på den annen, for at deltagelsen kan være felles.

Da nu altså messen, som den brukes hos oss, ifølge Skriften og fedrene har kirkens eksempel på sin side, så går vi tillitsfullt ut fra at den ikke kan bli forkastet, især da de offentlige kirkeskikker for en stor del blir overholdt, i likhet med hva hittil var skikk og bruk. Bare antallet av messer er forskjellig; og på grunn av de store og åpenbare misbruk var det visselig gagnlig å begrense det. Før blev der nemlig ikke en gang i de tallrike menigheter holdt messe hver dag, hvilket «Historia tripartita» bevitner i 9de bok, 38te kap.: «Men i Aleksandria blir skriftene opplest hver onsdag og fredag, og lærerne forklarer dem, og alt blir overholdt, unntagen den høytidelige offerskikken.»

Art. XXV Om skriftemålet

Skriftemålet er ikke avskaffet i menighetene hos oss. Ti man pleier ikke å meddele Herrens legeme til andre enn dem som i forveien er blitt prøvet og har fått avløsning. Og folket blir på det omhyggeligste undervist om tilliten til avløsningen, som der før denne tiden var stor taushet om. Menneskene blir undervist om at de skal akte avløsningen overmåte høyt, fordi den er Guds røst og tilsies etter Guds befaling. Nøklemakten blir holdt i ære, og man minner om hvor stor en trøst den bringer de forferdede samvittigheter, og at Gud krever tro, nemlig at vi skal tro denne avløsning som en røst der lyder fra himmelen, og at denne tro på Kristus i sannhet oppnår og mottar syndenes forlatelse. Før opphøyet man på en overdreven måte menneskenes fyllestgjørende ytelser; men troen, Kristi fortjeneste og troens rettferdighet nevnte man overhodet ikke. Derfor bør våre menigheter ingeniende bli dadlet i dette stykket. Ti den anerkjennelsen er endog våre motstandere nødt til å yte oss, at læren om boten av våre er blitt behandlet og oppklart på den mest omhyggelige måten.

Men om skriftemålet lærer de at det ikke er nødvendig å regne op sine synder, og at man ikke bør tyngte samvittighetene med bekymring for å få oppregnet alle synder; ti det er umulig å regne op alle. Som salmen (19, 13) bevitner: «Hvem kan merke sine feiltrinn?» Likeså Jeremias 17, 9: «Hjertet er mer fullt av svik enn noe annet, det kan ikke leges. Hvem skjønner seg på det?» Hvis da ikke andre synder blev forlatt enn de som var oppregnet, så kunne samvittighetene aldri komme til ro, da de hverken ser eller kan erindre de fleste synder. Også de gamle, kirkelige forfattere vitner om at oppregning ikke er nødvendig. I de kirkelige forordninger anføres nemlig Chrysostomus, som sier så: «Jeg forlanger ikke av deg at du offentlig skal angi deg selv eller anklage deg for andre; men jeg vil at du skal adlyde profeten, når han sier: «Legg din vei frem for Gud.» Bekjenn derfor dine synder for Gud, den rette dommer, med bønn. Bekjenn dine synder, ikke med tungen, men i erindringen i din samvittighet» osv. Og forklaringen om boten (Dist. 5, kap. «Consideret») innrømmer at skriftemålet kun er en menneskelig ordning. Allikevel blir skriftemålet bibeholdt hos oss, både på grunn av den store velgjerningen i avløsningen og på grunn av annet gagn for samvittighetene.

Art. XVI Om mat og faste

Det har vært en alminnelig oppfatning ikke bare blant folk i alminnelighet, men også blant kirkens lærere, at det å gjøre forskjell på mat og overholde lignende menneskelige overleveringer var gjerninger, som var nyttige til å fortjene nåden og brakte fyllestgjørelse for syndene. Og at hele verden har hatt denne meningen, fremgår derav at der daglig blev innført nye skikker, nye ordener, nye helligdager, nye faster, og at lærerne i Guds hus krevet disse gjerninger som en nødvendig gudsyndelse for å fortjene nåden, og voldsomt skremte samvittighetene, hvis de forsømte noe av dette. Av denne innbilningen om overleveringene har der fulgt meget skade i kirken.

For det første er læren om nåden og troens rettferdighet derved blitt fordunklet. Og den er dog den viktigste del av evangeliet, og bør ha en alt overrørende plass i kirken, for at Kristi fortjeneste kan bli rett erkjent, og

troen, som er tro på at syndene forlades for Kristi skyld, kan bli satt høyt over gjerningene. Derfor legger også Paulus den største vekt på dette stykket, setter loven og de menneskelige overleveringer til side, for å vise at den kristelige rettferdigheten er noe annet enn den slags gjerninger, nemlig troen, som er tro på at syndene forlades uforskyldt for Kristi skyld. Men denne Pauli lære er nesten helt blitt undertrykket ved overleveringene, som har fremkalt den meningen at man ved å gjøre forskjell på mat og ved lignende skikker må fortjene nåde og rettferdighet. Når det gjaldt boten, nevnte man overhodet ikke troen; kun disse fyllestgjørende gjerninger ble fremstillet; i disse alene syntes hele boten å bestå.

For det annet har disse overleveringer fordunklet Guds bud, fordi overleveringene ble langt foretrukket fremfor Guds bud. Man antok at hele kristendommen bestod i å iaktta bestemte helligdager, former, faster og drakter. Overholdelsen av dette ble tillagt et overmåte ærefult navn, nemlig åndelig liv og fullkomment liv. Samstundes hadde Guds bud til enhver i hans kall ikke noen anseelse. At en husfar oppdrog sine barn, at en mor fødte barn, at en fyrste styrte staten, alt dette betraktet man som verdslige og ufullkomne gjerninger, langt ringere enn hine strålende skikker. Og denne villfarelsen voldte fromme samvittigheter stor pine, idet de sørget over at de var bundet til en ufullkommen livsstilling i ekteskap, øvrighetsembeter og andre borgerlige stillinger, men beundret munkene og lignende mennesker, og hadde den uriktige oppfatning at disses skikker var til større velbehag for Gud.

For det tredje har disse overleveringer brakt samvittighetene i stor fare. Ti det var umulig å overholde alle overleveringer, og dog trodde menneskene at disse skikkene var nødvendige former for gudsdyrkelse. Gerson beretter at mange er falt i fortvilelse, og at noen endog har berøvet sig selv livet, fordi de følte at de ikke kunne gjøre disse overleveringer fyllest, samtidig som de ikke fikk høre et eneste trøstens ord om troens rettferdighet og nåden.

Vi ser hvorledes summister og andre teologer samler overleveringene og søker en viss rimelighet for å lette samvittighetene. Dog befrier de dem ikke tilstrekkelig, men undertiden legger de tvert om snarer for samvittighetene.

Og i skoler og prekener har man vært så opptatt med å samle disse overleveringene at man ikke har hatt tid til å berøre Skriften og søke den mere gagnlige lære om troen, om korset, om håpet, om de borgerlige anliggendes verd, om samvittighetenes trøst i hårde anføtelser. Derfor har Gerson og andre teologer alvorlig klaget over at de ved disse stridighetene om overleveringene ble hindret fra å kunne beskjefte sig med en bedre lære. Og Augustin forbyr å besvære samvittighetene med den slags skikker; og viselig påminner han Januarius om å vite at slike skikker kun bør iakttas som likegyldige. Slik lyder nemlig hans ord.

Derfor bør man ikke se det slik at våre har berørt denne saken uten grunn eller av hat til bispene, slik som noen med urette mistenker dem for. Det var i høy grad nødvendig å gi kirkene en advarsel om disse villfarelsene, som var fremgått av misforståtte overleveringer. Ti evangeliet nøder oss til med iver å fremholde i menighetene læren om nåden og troens rettferdighet, en lære som dog ikke kan forstås, hvis menneskene tror at de fortjener nåden ved selvvalgte skikker.

Derfor har de altså lært at ved å iaktta menneskelige overleveringer kan vi ikke fortjene nåden eller bli rettferdiggjort. Og derfor må man ikke mene at den slags skikker er en nødvendig gudsdyrkelse.

De tilføyer vitnesbyrd av Skriften. I Matt 15 unnskylder Kristus apostlene, da de ikke hadde overholdt en tilvant overlevering, som dog ikke syntes å angå noe utillatelig, men en mellomting, og å være beslektet med de i loven befalte renselser. Han sier (v. 9): «Forgjeves dyrker de meg, for det de lærer, er menneskebud.» Altså krever han ingen unyttig dyrkelse. Og kort etter (v. 11) tilføyer han: «Ikke det som kommer inn i munnen, gjør mennesket urent.» Likedan Rom 14, 17: «Guds rike består ikke i mat og drikke.» Kol 2, 16: «La ingen dømmere dere når det gjelder mat og drikke, høytider, nymånedag eller sabbat.» Likeså (v. 20-21): «Når dere med Kristus døde bort fra grunnkreftene i verden, hvordan kan dere da leve som i verden og rette dere etter slike bud som «ta ikke», «smak ikke», «rør ikke?»» I Apg 15, 10-11 sier Peter: «Hvorfor utfordrer dere da Gud og legger på disiplenes nakke et åk som verken våre fedre eller vi har maktet å bære? Nei, vi tror at vi blir frelst av Herren Jesu nåde, vi på samme måte som de.» Her forbyr Peter å tyngre samvittighetene med flere skikker, enten de er fra Moses eller andre. Og 1 Tim 4, 1-3 kalles forbudet mot mat en djevlenes lære, fordi det strider mot evangeliet å bestemme eller utføre slike gjerninger, for ved dem å fortjene nåden, eller fordi kristendommen ikke skulle kunne bestå uten en slik dyrkelse.

Her bebreider motstanderne oss at vi, i likhet med Jovinianus, forbyr å tukte og drepe kjødet. Men noe helt annet vil man finne ut av våre folks skrifter. Ti om korset har de alltid lært at de kristne bør tåle trengsler. Dette er den rette, alvorlige og oppriktige avdøen, å bli øvet og korsfestet med Kristus ved mange slags trengsler. Dessuten lærer de at enhver kristen således skal øve og beherske sig selv ved legemlig tuktt eller legemlig

øvelse og arbeide, at ikke vellevnet eller dovenskap får drive ham til synd; dog ikke så, at vi ved disse øvelsene skulle fortjene nåden eller gjøre fyllest for våre synder. Og denne legemlige tukten trenger man alltid å øve, ikke bare på noen enkelte bestemte dager; som Kristus befaler (Luk 21, 34): «Ta eder i vare, at ikke eders hjerter skal tynges av drukkenskap.» Likeså (Matt 17, 21): «Dette slags onde ånder drives ikke ut uten ved faste og bønn». Og Paulus sier (1 Kor 9, 27): «Jeg kjemper mot meg selv og tvinger kroppen til å lystre.» Her viser han klart at han tukter sitt legeme, ikke for ved denne tukten å fortjene syndenes forlatelse, men for å ha sitt legeme lydige og skikket til åndelige ting og til pliktoppfyllelse etter hans kall. Derfor er det ikke selve fastene som forkastes, men de overleveringer som foreskriver bestemte dager, bestemte spiser, med fare for samvittigheten, som om den slags gjerninger skulle være en nødvendig gudsdyrkelse.

Dog blir hos oss særdeles mange overleveringer opprettholdt, som bidrar til at alt kan skje med den rette ordenen i kirken, som f. eks. ordningen av lesestykkene i messen, og de viktigste helligdager. Men samstundes blir menneskene påminnet om at en sådan dyrkelse ikke gjør rettferdig for Gud, og at man ikke må holde det for synd å unnlate slike ting, når det skjer uten anstøt. Denne friheten i forholdet til de menneskelige skikker var ikke ukjent for fedrene. I Østen holdt de nemlig påske på en annen tid enn i Rom; og da romerne på grunn av denne ulikheten beskyldte østerlenderne for å bringe en kløvning i kirken, blev de av disse minnet om at sådanne skikker ikke behøver å være de samme overalt. Og Irenæus sier: «Uoverensstemmelse med hensyn til fasten opphever ikke overensstemmelsen i troen. Likesom også pave Gregor (dist. 12) erklærer at en sådan uoverensstemmelse ikke krenker kirkens enhet. Og i «Historia tripartita», 9de bok, er samlet mange eksempler på ulike skikker. Her uttales også følgende ord: «Apostlenes hensikt var ikke å fastsette regler om festdager, men å preke god livsvandel og fromhet.»

Art. XXVII Om munkeløftene

Hva der hos oss læres om munkeløftene, vil man bedre forstå, når man erindrer hva slags tilstand der har vært i klostrene, hvor mange ting der daglig er foregått i selve klostrene, i strid med kirkelovene. På Augustins tid var klostrene frie sammenslutninger. Senere, da klostertukten forfalt, føyde man overalt løfter til, for at tukten skulle bli gjenopprettet, likesom ved et kunstig uttenkt fengsel. Etterhånden føyde man ennå mange andre forskrifter til, foruten løftene. Og i strid med kirkelovene blev disse bånd lagt på mange, før de hadde nådd den rette alder. Ved uvitenhet kom mange inn i dette slags liv, idet de, selv om de hadde alderen, dog manglet evne til å bedømme sine egne krefter. De som slik var blitt fanget, blev tvunget til å bli, også da når en del av dem ifølge innrømmelse i kirkelovene kunne bli befridd. Og dette hendte endog oftere i nonneklostrene enn i munkeklostrene, skjønt man dog burde ha vist større skånsomhet mot det svakere kjønn. Denne hardheten mishaget mange rettsindige menn før denne tiden, idet de så hvordan unge kvinner og menn blev puttet i kloster bare for å få livsopphold. De så de ulykkelige følger av denne fremgangsmåten, hvilke anstøt den voldte, hvilke snarer den la for samvittighetene. De følte smerte ved at kirkelovens autoritet blev fullstendig oversett og foraktet i en så overmåte farlig sak.

Til disse ondene kom ennå en oppfatning av løftene, som man sikkert vet i tidligere tider har mishaget endog de litt mere forstandige blant munkene selv. Man lærte nemlig at løftene var like med dåpen; man lærte at man ved et liv av denne arten fortjente syndsforlatelse og rettferdiggjørelse for Gud. Ja man føyde endog til at munkelivet ikke alene fortjente rettferdighet for Gud, men også noe mere, fordi man derved ikke bare overholdt budene, men også de evangeliske råd.

På denne måten fikk man folk til å tro at munkeløftet var ennå langt bedre enn dåpen, at munkelivet innbrakte større fortjeneste enn øvrighetspersoner s, presters og lignende menneskers liv, som uten selvlagede fromhetsøvelser tjener i sitt kall etter Guds bud. Ikke noe av dette kan nektes; det står nemlig i deres egne skrifter.

Hvordan gikk det så siden i klostrene? I gamle dager var de skoler med undervisning i den hellige skrift og andre vitenskaper, som er nyttige for kirken; og derfra tok man prester og biskoper. Nu er det annerledes. Det er ikke nødvendig å berette hva alle vet. I tidligere tider kom de sammen for å lære. Nu dikter de at der er forordnet en levevis til å fortjene nåde og rettferdighet; ja de forkynner endog at den er en fullkommenhetens stand, og de setter den langt høyere enn alle andre livsstillinger som er forordnet av Gud. Uten å gjøre oss skyldige i noen som helst hatefull overdrivelse har vi anført dette, for at man bedre skulle kunne forstå våre folks lære om denne saken.

For det første lærer de således hos oss angående dem som inngår ekteskap, at alle som ikke er skikket til å leve i ugift stand har lov til å inngå ekteskap, fordi løfter ikke kan oppheve Guds ordning og befaling. Men dette er Guds befaling (1 Kor 7, 2): «For å unngå hor skal hver mann ha sin kone.» Og ikke bare Guds befaling, men også Guds skapelses verk og ordning nøder dem til ekteskap som ikke er unntatt herfra ved et særskilt verk av Gud,

ifølge dette ordet: «Det er ikke godt at mennesket er alene» (1 Mos 2, 18). Derfor begår ikke de noen synd som er lydige mot denne Guds befaling og ordning.

Hva kan man nu innvende mot dette? En kan sette løftets forpliktende karakter så høyt han vil, han vil dog ikke kunne få satt igjennom at løftet skulle oppheve Guds befaling. Kirkelovene lærer at i ethvert løfte er unntatt den høyeres rett. Meget mindre gjelder da disse løfter overfor Guds bud.

Og hvis løftenes forpliktelse ikke kunne forandres av noen som helst grunn, så kunne heller ikke pavene ha fritatt noen fra den. Ti et menneske har jo ikke lov til å oppheve en forpliktelse som likefrem hviler på et guddommelig bud. Men viselig har pavene hevdet den meningen at man burde vise rimelighet med hensyn til denne forpliktelsen. Derfor leser man at de ofte har fritatt fra løftene. Kjent er historien om arragonenes konge, som blev kalt tilbake fra klostret. Også fra vår tid har man eksempler på dette.

Dernest, hvorfor overdriver motstanderne løftets forpliktelse eller virkning, mens de samstundes tier om selve løftets vesen, nemlig at det må gjelde noe som er mulig, og at det må være frivillig, avlagt etter egen fri tilskyndelse og beslutning? Men hvordan den varige kyskheden står i et menneskes makt, er ikke ukjent. Og hvor mange avlegger vel løftet etter egen fri tilskyndelse og beslutning? Unge kvinner og menn blir overtalt til å avlegge løftet, før de er i stand til å dømme om dette; undertiden blir de endog tvunget til det. Det er derfor ikke rettfærdig å føre så hård en tale om forpliktelsen, da dog alle må innrømme at det er i strid med løftets vesen at det blir avlagt uten egen fri tilskyndelse og uten egen beslutning.

De fleste kirkelover erklærer de løfter for ugyldige som er avlagt før det 15. år, fordi man før denne alderen ikke kan forutsettes å ha tilstrekkelig omdømme til å treffe bestemmelse for hele livet. En annen kirkelov, som gjør ennå større innrømmelse til den menneskelige svakheten, forhøyer alderen med noen år; den forbyr nemlig å avlegge noe løfte før det 18. år. Men enten vi følger den ene eller den annen, så har dog de fleste gyldig unnskyldning for å forlate klostrene, fordi de fleste har avlagt løftet før denne alderen.

Endelig, selv om man kunne klandre løftebruddet, så synes dog ikke derav straks å følge, at sådanne personers ekteskaper bør oppløses. Augustin mener da også at de ikke bør oppløses (27. spm., 1. kap. om ekteskapet). Og hans autoritet er av ikke liten vekt, om enn andre senere har hatt en annen mening.

Men skjønt Guds befaling om ekteskapet synes å frigjøre de fleste fra disse løftene, så anfører våre dog ennå en annen grunn for at de er ugyldige, den nemlig, at enhver gudsdyrkelse som uten Guds befaling er innstiftet og utvalgt av mennesker til å fortjene rettfærdiggjørelse og nåde, er ugudelig; som Kristus sier (Matt 15, 9): «Forgjeves dyrker de meg, for det de lærer, er menneskebud.» Og Paulus lærer overalt at rettfærdighet ikke må søkes ved våre forskrifter og skikker, som er uttenkt av mennesker, men ved troen blir dem til del som tror at de blir tatt til nåde av Gud for Kristi skyld.

Men nu står det fast at munkene har lært at de selvvalgte religionsøvelser gjør fyllest for syndene og fortjener nåde og rettfærdiggjørelse. Hva er dette annet enn å forringe Kristi ære og fordunkle og nekte troens rettfærdighet? Altså følger herav at disse tilvante løfter har vært ugudelige former for gudsdyrkelse, og derfor er ugyldige. Et løfte som er, ugudelig og avlagt mot Guds bud, har nemlig ingen gyldighet. Ti et løfte bør, som kirkeloven sier, ikke være et syndens bånd. Paulus sier (Gal 5, 4): «Dere som vil bli rettfærdige ved loven, er skilt fra Kristus; dere er falt ut av nåden.» Følgelig gjelder det også om dem som vil bli rettfærdiggjort ved løfter, at de skilles fra Kristus og faller ut av nåden. Ti også de som tilskriver løftene rettfærdiggjørelse, tilskriver sine egne gjerninger det som egentlig hører Kristi ære til.

Men ikke kan det nektes, at munkene har lært at de blir rettfærdiggjort og fortjener syndsforlatelse ved sine løfter og skikker. Ja de har diktet til ennå mere urimelige ting; de har sagt at de kan låne andre sine gode gjerninger. Hvis noen på en hatefull måte ville fremheve dette, hvor meget kunne han da ikke samle av slikt som munkene nu selv skammer sig over! Hertil kommer at de har innbilt folk at disse selvlagde religionsøvelser er den kristelige fullkommenhets stand. Mon ikke dette er å tilskrive gjerningene rettfærdiggjørelse? Det er ikke noe ringe anstøt i kirken, å fremstille for folket en bestemt gudsdyrkelse som er uttenkt av mennesker, uten Guds befaling, og lære at en slik dyrkelse rettfærdiggjør menneskene. Ti troens rettfærdighet, som først og fremst bør læres i kirken, blir fordunklet, når denne vidunderlige englehellighet og dette hykleriet med fattigdom, ydmykhet og ugift stand holdes frem for menneskenes øyne.

Dessuten fordunkles Guds bud og den rette gudsdyrkelse, når menneskene hører at det bare er munkene som er i fullkommenhetens stand. Ti den kristelige fullkommenheten består deri, at vi alvorlig frykter Gud, og tillike får en fast tro, og for Kristi skyld setter vår lit til at vi har en forsonet Gud, ber Gud om hjelp og sikkert venter den av ham i alt som vi skal utrette etter vårt kall, og samstundes i vår utvortes ferd legger vinn på å gjøre gode gjerninger og røkte vårt kall. I dette består den sanne fullkommenhet og den sanne gudsdyrkelse. Den består ikke i ugift stand eller tiggeri eller skitne klær. Men folket tilegner sig mange fordervelige meninger på grunn av

disse falske lovprisninger av munkelivet. De hører den' ugifte stand bli rost over all måte; derfor er det med krenket samvittighet de lever i ekteskap. De hører at bare tiggerne er fullkomne; derfor er det med krenket samvittighet de beholder sin eiendom og driver handel. De hører at det bare er et evangelisk råd at man ikke bør hevne sig; derfor er der noen som i det private livet ikke betenker sig på å ta hevn; de hører nemlig at det bare er et råd, ikke noe bud. Andre derimot dømmes alle øvrighetsembeter og borgerlige stillinger som uverdige for kristne.

Man leser om eksempler på mennesker som har forlatt ekteskap og stilling i staten og gjemt sig i klostrene. Dette kalte de å fly verden og søke et liv som var mere velbehagelig for Gud. Og de innså ikke at man skal tjene Gud etter de bud han selv har gitt, ikke etter bud som er uttenkt av mennesker. Godt og fullkomment er det liv som grunner sig på Guds befaling. Dette er det nødvendig å påminne menneskene om. Før disse tidene har også allerede Gerson refset munkenes villfarelse angående fullkommenheten. Og han bevitner at det på hans tid var en ny lære at munkelivet var fullkommenhetens stand.

Så mange ugudelige meninger er det som følger med løftene: at de rettferdiggjør, at de utgjør den kristelige fullkommenhet, at de danner oppfyllelsen av rådene og budene, at de bringer et overskudd av gode gjerninger. Da alt dette er falskt og ubegrunnet, gjør det også løftene ugyldige.

Art. XXVIII Om kirkemakten

Der har vært store stridigheter om bispenes myndighet. Herunder har noen på en upassende måte blandet sammen den geistlige og den verdslige makten. Og av denne sammenblandingen er fremgått de største kriger og sværeste uroligheter. For pavene, som støttet sig til nøklemakten, har ikke alene forordnet nye former for gudsdyrkelse, og besværet samvittighetene ved å forbeholde sig visse tilfeller og ved voldsomme bannlysninger, men har endog dristet sig til å inn- og avsette konger i verden og frata keisere deres herredømme. Denne onde fremgangsmåte har fromme og lærde menn i kirken allerede for lenge siden refset. Derfor er våre, for å trøste samvittighetene, blitt nødt til å påvise forskjellen mellom geistlig og verdslig makt, og de har lært at begge etter Guds befaling skal betraktes med hellig ærbødighet og holdes i akt og ære som Guds største velgjerninger på jorden.

De lærer da at nøklemakten eller bispemakten ifølge evangeliet er en myndighet eller fullmakt fra Gud til å forkynne evangeliet, forlate og fastholde synder og forvalte sakramentene. Ti med denne befalingen sender Kristus apostlene ut (Joh 20, 21-23): «Som Far har sendt meg, sender jeg dere. Ta imot Den hellige ånd. Dersom dere tilgir noen deres synder, da er de tilgitt. Dersom dere fastholder syndene for noen, er de fastholdt.» Mark 16, 15: «Gå ut i hele verden og forkynn evangeliet for alle som Gud har skapt! osv.»

Denne myndigheten utøves alene ved å lære eller forkynne ordet og meddele sakramentene, enten til mange eller til noen enkelte, alt etter som kallet er. Ti her meddeles ikke legemlige ting, men evige, en evig rettferdighet, Den Hellige Ånd, et evig liv. Dette kan ikke oppnås uten ved tjenesten med ord og sakramenter, som Paulus sier (Rom 1, 16): «Evangeliet er en Guds kraft til frelse for hver den som tror.» Da altså den geistlige makten meddeler evige goder, og kun utøves ved ordets tjeneste, så er den ikke til hinder for det verdslige styret; like så visst som sangkunsten ikke bringer noen som helst hindring for det verdslige styret. Det verdslige styret beskjefter sig nemlig med andre ting enn evangeliet. Øvrigheten verger ikke sjelene, men legemene og de legemlige ting mot åpenbar urett, og holder menneskene i tømme ved sverdet og timelige straffer, for å opprettholde borgerlig rettferdighet og fred.

Altså må de to slags myndighet, den kirkelige og den borgerlige, ikke blandes sammen. Den kirkelige har sin fullmakt til å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene. Den skal ikke gjøre inngrep i fremmed myndighet, ikke inn- og avsette konger i verden, ikke avskaffe øvrighetens lover, ikke oppheve lovbefalt lydighet, ikke hindre dommer angående noen som helst borgerlige ordninger eller overenskomster, ikke foreskrive øvrigheten lover for statsforfatningen. Som Kristus sier (Joh 18, 36): «Min kongsmakt er ikke av denne verden.» Likeså (Luk 12, 14): «Hvem har satt meg til å dømme eller skifte mellom dere?» Og Paulus sier Fil 3, 20: «Vi har vår borgerrett i himmelen.» 2 Kor 10, 4: «Våre våpen er ikke fra mennesker, men har sin kraft fra Gud og kan legge festninger i grus, osv.»

På denne måten skjelner våre mellom de kallsplikter som tilligger de to slags myndighet; og de påbyr å holde begge i akt og ære og anerkjenne begge som Guds gave og velgjerning.

Dersom bispene har noen verdslig makt, da har de den ikke som biskoper ifølge evangeliets fullmakt, men ifølge menneskelig rett, som noe der er gitt dem av konger og keisere til verdslig forvaltning av deres eiendom. Dette er imidlertid en annen virksomhet enn evangeliets tjeneste.

Når der altså spørres om bispenes embetsmyndighet, da må man skjelne mellom den verdslige

regjeringsmakten og den geistlige myndigheten. Ifølge evangeliet eller, som det heter, etter guddommelig rett tilkommer der ikke bispene som bispes, dvs. som dem hvem tjenesten med ord og sakramenter er betrodd, noen annen myndighet enn den å forlate synder, undersøke læren, forkaste den lære som avviker fra evangeliet, og utelukke de åpenbart ugudelige fra kirkens samfunn, ikke ved menneskelig makt, men ved ordet. Her skylder menighetene nødvendigvis og etter guddommelig rett å vise dem lydighet, etter dette ordet (Luk 10, 16): «Den som hører eder, hører mig.»

Men når de lærer eller fastsetter noe som strider mot evangeliet, da har menighetene Guds befaling, som forbyr lydighet, Matt 7, 15: «Vokt eder for de falske profeter.» Gal. 1, 8: «Selv om en engel fra himmelen forkynner eder et annet evangelium, han være forbannet. 2 Kor 13, 8: «Vi makter ikke noe mot sannheten, men bare for sannheten.» Likeså: «Oss er gitt makt til å oppbygge, ikke til å nedbryte.» (v. 10). Det samme foreskriver også kirkelovene (2. q. 7. kap. «Sacerdotes» og kap. «Oves»). Og Augustin sier i sitt skrift mot Petilians brev: «Man skal heller ikke gi de katolske biskoper medhold, hvis de farer vill i noe eller mener noe som strider mot de guddommelige, kanoniske skrifter.

Dersom de har noen annen makt eller embetsmyndighet til å dømme i visse saker, nemlig angående ekteskap eller tiende osv., da har de denne myndigheten ifølge menneskelig rett. Og hvis de biskoppelige dommere er forsømmelige i denne henseenden, så blir fyrstene endog mot sin vilje nødt til her å treffe rettslige avgjørelser blant sine undersåtter, for at freden kan bli bevart.

Enn videre disputeres der om hvorvidt bispene eller prestene har rett til å forordne gudstjenstlige skikker i kirken og fastsette lover om spiser, helligdager, grader blant kirkens tjenere eller geistlige ordener osv. De som tillegger bispene denne retten, anfører dette vitnesbyrd (Joh 16, 12-13): «Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå. Men når sannhetens Ånd kommer, skal han veilede dere til hele sannheten.» De beroper sig også på apostlenes eksempel (Apg 15, 20), idet disse gav påbud om å avholde sig fra blod og det kvalte. De anfører også om sabbaten, at den er blitt forandret til søndagen, som det synes, i strid med de ti budene. Og der er ikke noe eksempel som de gjør mere vesen av, enn forandringen av sabbaten. Stor er kirkens makt, påstår de, når den har gitt fritagelse fra ett av de ti budene.

Men om dette spørsmål lærer våre så, at biskopene, som ovenfor påvist, ikke har myndighet til å fastsette noe som strider mot evangeliet. Det samme lærer kirkelovene (9. dist.). Enn videre strider det mot Skriften å fastsette eller kreve overholdt vedtekter, for at vi skal gjøre fyllest for våre synder eller fortjene nåde og rettferdighet ved å iakttas slike forskrifter. Ti den ære som tilkommer Kristi fortjeneste, blir krenket, når vi ved slike skikker forsøker å fortjene rettferdiggjørelse. Det står også fast, at på grunn av denne innbilningen har overleveringene innen kirken nesten øket i det uendelige, mens samtidig læren om troen og troens rettferdighet har vært undertrykket. Ti atter og atter blev der forordnet flere helligdager, påbudt flere faster, innført nye seremonier og ny helgendyrkelse, fordi opphavsmennene til slike ting trodde at de ved disse gjerningene skulle fortjene nå den.

Således vokste i gamle dager botslovenes antall, som vi ennå ser visse spor av i de fyllestgjørende ytelser. Likeså handler opphavsmennene til slike overleveringer mot Guds befaling, når de legger synd i visse slags mat, i dager og lignende ting, og bebyrder kirken med lovtrelldom, som om de kristne for å fortjene rettferdiggjørelsen måtte ha en gudsyndelse lik den levittiske, som Gud da skulle, ha betrodd apostlene og bispene å forordne. Så skriver nemlig noen. Og pavene synes for en del å være blitt villedet ved motelovens eksempel. Herfra skriver sig disse byrdene, at det skal være en dødsynd å arbeide med hendene på helligdager, selv når det ikke er til anstøt for andre, at det skal være en dødsynd å forsømme de kanoniske timer, at visse slags mat besmitter samvittigheten, at faster er gjerninger som forsoner Gud, at synd i et forbeholdt tilfelle ikke kan forlates uten i kraft av dens myndighet som har tatt forbeholdet, enda selve kirkelovene ikke taler om forbehold av skylden, men kun om forbehold av kirkestraffen.

Hvorfra har bispene rett til å pålegge kirkene disse vedtektene, som tjener til å legge snarer for samvittighetene? Peter forbyr dog (Apg 15, 10) å legge åk på disiplene; og Paulus sier (2 Kor 13, 10) at der er gitt dem makt til å bygge op, ikke til å bryte ned. Hvorfor øker de da syndene ved disse overleveringene?

Men der finnes klare vitnesbyrd, som forbyr å fastsette slike vedtekter for å fortjene nåden eller som nødvendige til salighet. Paulus sier Kol 2, 16: «La ingen dømme dere når det gjelder mat og drikke, høytider, nymånedag eller sabbat.» Likeså (v. 20-21): «Når dere med Kristus døde bort fra grunnkreftene i verden, hvordan kan dere da leve som i verden og rette dere etter slike bud som «ta ikke», «smak ikke», «rør ikke»? – nemlig sådant som alt sammen forgår ved bruken – og det er menneskers bud og lærdommer, som har visdoms skinn». Likeså forbyr Paulus tydelig slike overleveringer i brevet til Titus (1, 14): «De må ikke holde seg til jødiske myter og bud, gitt av mennesker som har vendt seg bort fra sannheten.» Og Kristus sier Matt 15, 14 om dem som krever oppfyllelse av menneskebud: «Bry dere ikke om dem! De er blinde veiledere for blinde.»

Og han forkaster den slags gudsdyrkelse (v. 13): «Enhver plante som ikke min himmelske Far har plantet, skal rykkes opp med rot.»

Dersom bispene har rett til å bebyrde menighetene med en uendelighet av overleveringer og legge snarer for samvittighetene, hvorfor forbyr da Skriften så ofte å fastsette og adlyde menneskelige vedtekter? Hvorfor kaller den dem en djevelslære (1 Tim 4, 1)? Mon Den Hellige Ånd har gitt disse advarsler forgjeves?

Herav følger altså, at da de ordninger som er innført som nødvendige eller med tanke på å fortjene nåden, strider mot evangeliet, så har ikke noen biskop lov til å innføre slike skikker eller kreve dem overholdt. Ti det er nødvendig i menighetene å fastholde læren om den kristelige friheten, nemlig at lovtrelldom ikke er nødvendig til rettferdiggjørelse; som skrevet står i brevet til galatenerne (5, 1): «Stå derfor fast og la dere ikke tvinge inn under slaveåket igjen.» Det er nødvendig å holde fast ved det viktigste stykke av evangeliet, nemlig at vi oppnår nåden uforskyldt ved troen på Kristus, og ikke ved visse skikker eller ved gudsdyrkelse som er forordnet av mennesker.

Hva skal man da mene om søndagen og lignende kirkeskikker? Hertil svarer våre at det er bispene eller prestene tillatt å treffe ordninger, for at alt i kirken kan skje med orden og sømmelighet, ikke for at vi ved disse ordningene skal fortjene nåden eller gjøre fyllest for våre synder, eller for at samvittighetene skal bindes til å betrakte dem som nødvendig gudsdyrkelse, og anse det for synd å overtrede dem uten anstøt for andre. Således forordner Paulus at i forsamlingen skal kvinnene tildekke sitt hode, og at de som utlegger Skriften, skal høres etter hinannen i den rette ordenen i menighetsforamlingen.

Slike ordninger sømmer det sig for menighetene å overholde for kjærlighetens og fredens skyld, for at den ene ikke skal krenke den annen, for at alt kan skje i menighetene med orden og uten forstyrrelse, dog således at samvittighetene ikke blir besværet med å anse dem for ting som er nødvendige til salighet og holde det for synd å bryte dem uten anstøt for andre. Likesom da heller ikke noen vil si at den kvinnen synder som viser sig offentlig med utildekket hode, når hun ikke derved støter noen.

Således forholder det sig med helligholdelsen av søndagen, påsken, pinsen og lignende helligdager og overholdelsen av kirkeskikkene. Ti de som mener at helligholdelsen av søndagen i stedet for sabbaten i kraft av kirkens myndighet er forordnet som nødvendig, de tar storlig feil. Skriften har avskaffet sabbaten, idet den lærer at alle mosaiske religionsskikker kan man la fare, etter at evangeliet er åpenbart. Men da det dog var nødvendig å fastsette en bestemt dag, for at folket kunne vite når de skulle komme sammen, så har kirken dertil bestemt søndagen. Og denne synes også av den grunn å være blitt foretrukket, at menneskene derved kunne ha et eksempel på den kristelige friheten, og vite at hverken helligholdelsen av sabbaten eller noen annen dag er nødvendig.

Man har ført uhyrlige disputaser om forandring av loven, om den nye lovs skikker, om forandring av sabbaten. Alle disse disputasene er oppstått av den falske meningen at der i kirken må være en gudsdyrkelse lik den levittiske, og at Kristus har overdratt til apostlene og bispene å tenke ut nye skikker, som skulle være nødvendige til salighet. Disse villfarelsene har sneket sig inn i kirken i den tiden da troens rettferdighet ikke blev fremstillet med tilstrekkelig klarhet. Noen påstår at helligholdelsen av søndagen visstnok ikke er noen guddommelig ordning, men dog likesom en guddommelig ordning; og de gir forskrifter om helligdagene, hvorvidt det er tillatt å arbeide på dem. Hva er slike disputaser annet enn snarer for samvittighetene? Ti selv om man bestreber sig for å lempe på overleveringene, kan man dog aldri oppnå noen virkelig rimelighet, så lenge den meningen holder sig at disse tingene er nødvendige. Og denne meningen vil nødvendigvis holde sig overalt hvor man ikke kjenner troens rettferdighet og den kristelige friheten.

Apostlene befalte å avholde sig fra blod (Apg 15, 20). Hvem overholder vel det nu? Og dog synder ikke de som ikke overholder det. Ti ikke engang apostlene selv ville bebyrde samvittighetene med en slik trelldom; men bare for en tid gav de dette forbudet, for å forebygge anstøt. Ved en sådan bestemmelse må man nemlig gi akt på hva der er evangeliets blivende vilje.

Neppe noen av kirkelovene blir nøyaktig overholdt. Og hver dag går mange av dem av bruk, selv hos dem som på det ivrigste forsvarer overleveringene. Heller ikke kan man gi råd og hjelp for samvittighetene, hvis ikke denne rimeligheten blir iaktatt, at vi vet at overholdelsen av disse overleveringene må skje uten å anse dem for nødvendige, og at samvittighetene ikke blir krenket, om overleveringene går av bruk.

Men med letthet ville bispene kunne opprettholde den skyldige lydigheten, hvis de ikke drev så ivrig på med å overholde overleveringer, som man dog ikke kan overholde med god samvittighet. Nu befaler de å leve i ugift stand, og de opptar ikke noen, uten at han avlegger ed på ikke å ville forkynne evangeliets rene lære.

Menighetene begjærer ikke at bispene skal tilveiebringe enigheten ved å ofre noe av sin høye verdighet, skjønt dette dog ville sømme sig for gode hyrder. Kun det begjærer de, at de skal ta bort de urettferdige byrder, som

er nye og er blitt antatt imot den alminnelige kirkes sedvane. Måskje har enkelte bestemmelser fra først av hatt rimelige grunner; men de passer dog ikke for senere tider. Det er også klart at noen av dem er blitt antatt ved villfarelse. Derfor stod det nu til den prestelige mildheten å lempe på dem; ti en sådan forandring rokker ikke kirkens enhet. Ti som kirkelovene selv viser, er mange menneskelige overleveringer blitt forandret i tidens løp. Hvis det derfor ikke kan oppnås at disse forskriftene blir opphevet som ikke kan overholdes uten synd, så bør vi følge den apostoliske regelen (Apg 5, 29) som byr å adlyde Gud mere enn mennesker.

Peter forbyr bispene å herske og befale over menighetene (1 Pet 5, 3). Nu handles her dog ikke om å berøve bispene deres myndighet; men man begjærer kun dette ene, at de vil tåle at evangeliet læres rent, og vil gi etter med hensyn til noen få bestemmelser som ikke kan overholdes uten synd. Men hvis de ikke vil vise noen ettergivenesshet, da får de selv se til hvorledes de skal kunne avlegge regnskap for Gud for at de ved sitt stivsinna gir årsak til kirkens splittelse.

EPILOG

Dette er de viktigste artikler som ansees for å være omstridt. Ti skjønt der ennå kunne tales om flere misbruk, har vi dog, for å unngå vidløftighet, kun sammenfattet de viktigste. Ut fra disse vil man da lett kunne bedømme de øvrige. Svære klager har lydt over avlادن, valfartene og misbruket av bannet. Kirkesognene blev på mangfoldig vis herjet av avlatskremmere. Uendelige stridigheter hadde prestene med munkene om sognerett, skriftemål, begravelser, leilighetsprekener og utallige andre ting.

Alle den slags anliggender har vi forbigått, for at det som er det viktigste i denne saken desto lettere kunne bli forstått ved en kort fremstilling. Heller ikke er noe av dette blitt sagt eller sammenfattet for å forhåne noen. Kun det er blitt fremført som forekom oss nødvendig å si, for at det skal kunne innses at der hos oss ikke er opptatt noe hverken i læren eller i kirkeskikkene som strider mot Skriften eller den alminnelige kirken. Ti det ligger klart i dagen, at vi på det omhyggeligste har vaktet oss for at noen nye og ugudelige læresetninger skulle få sneke sig inn i våre menigheter.

Disse ovenfor anførte artikler har vi da hermed villet fremlegge ifølge Eders Keiserlige Majestets befaling, for at vår trosbekjennelse i dem kan foreligge klart uttrykt, og man kan få se hovedsummen av den lære som kirkens lærere fører hos oss. Og hvis man skulle savne noe i denne bekjennelsen, så er vi rede til, om Gud vil, å gi en mere utførlig fremstilling i overensstemmelse med Skriften.

Eders Keiserlige Majestets tro og underdanige

Johann, hertug av Sachsen, kurfyrste. Georg, markgreve av Brandenburg. Ernst, hertug av Lüneburg Philip, landgreve av Hessen. Johan Fredrik, hertug av Sachsen. Franz, hertug av Lüneburg. Wolfgang, fyrste av Anhalt. Rådet og øvrigheten i Nürnberg. Rådet i Reutlingen.